

**Biblioteca ASTRA,
Corpul B**

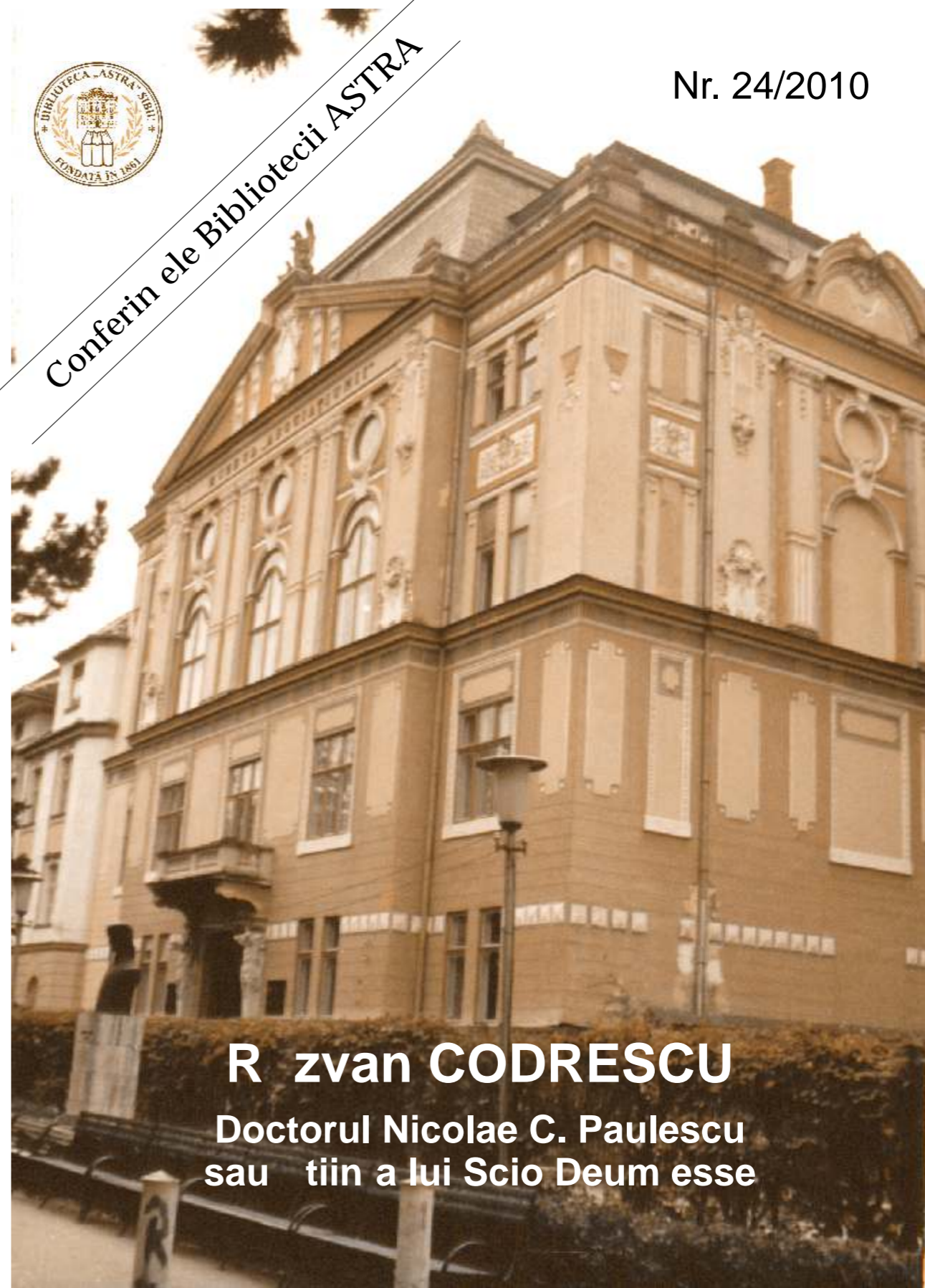

Foto: Daniela Rusu

Conferințele Bibliotecii ASTRA

Nr. 24/2010

R zvan CODRESCU
Doctorul Nicolae C. Paulescu
sau tiin a lui Scio Deum esse

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ ASTRA SIBIU

Conferințele ASTREI

**RĂZVAN CODRESCU: *Doctorul Nicolae C. Paulescu
sau Știința lui Scio Deum esse***

Nicolae C. Paulescu

(1869-1931)

Coordonatorul colecției: Onuc **Nemeș-Vintilă**
Grafică copertă: Daniela **Rusu**
Editor: Ioana **Butnaru**
Lucrare realizată la tipografia Bibliotecii ASTRA
Tiraj: 15 exemplare

*Versiunea în format electronic a conferinței se află la Biblioteca ASTRA,
Compartimentul Colecții Speciale*

**CONSILIUL JUDEȚEAN SIBIU
BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ ASTRA SIBIU**

Str. G. Barițiu, nr. 5-7, cod 550178
Sibiu, ROMÂNIA
Tel.: +40 269 210551, +40 369 561731, fax: +40 269 215775
Web: <http://www.bjastrasibiu.ro>, e-mail: bjastrasibiu@yahoo.com

ISSN: 1843 - 4754

Din această serie au apărut conferințele:

Octavian Paler	<i>Autoportret într-o oglindă spartă</i> (nr. 1)
Constantin Noica	<i>Eminescu – omul deplin al culturii românești</i> (nr. 2)
Horia Bernea	<i>Evocat de: Andrei Pleșu, Sabin Adrian Luca, Ion Onuc Nemeș</i> (nr. 3)
Rodica Braga	<i>Anul 2000. Simple exerciții de sinceritate</i> (nr. 4)
Mircea Braga	<i>Întoarcerea ex- librisului</i> (nr. 5)
Ion Agârbiceanu	<i>Către un nou ideal – 1931-</i> (nr. 6)
Ion Agârbiceanu	<i>Necesitatea din care a răsărit <<ASTRA>></i> (nr. 7)
Inaugurarea Bibliotecii ASTRA, Corpul B, 1 ianuarie 2007	(nr. 8)
Pr. acad. Mircea Păcurariu	<i>– Mitropolitul Andrei Șaguna – 200 de ani de la naștere</i> (nr. 9)
Ioan Lupaș	<i>Viața și activitatea lui Gheorghe Barițiu</i> (nr. 10)
Victor V. Grecu	<i>Dreptul limbii</i> (nr. 11)
Antonie Plămădeală	<i>A plecat și Constantin Noica</i> (nr. 12)
Giovanni Ruggeri	<i>Muzeul de Icoane pe Sticlă din Sibiel</i> (nr. 13)
Dorli Blaga	<i>În ciuda vremurilor de atunci, viața lui Blaga la Sibiu a fost frumoasă și luminoasă</i> (nr. 14)
Octavian Goga	<i>La groapa lui Șaguna</i> (nr. 15)
George Banu	<i>Actorul european</i> (nr. 16)
Rita Amedick	<i>Podoabe pentru o sfântă a săracilor</i> (nr. 17)
Basarab Nicolescu	<i>Întrebări esențiale despre univers</i> (nr. 18)
Vasile Goldiș	<i>La mutarea bustului lui G. Barițiu în fața Muzeului Asociațiunii</i> (nr. 19)
Eugen Simion	<i>Constantin Noica – arhitectura ființei</i> (nr. 20)
Jan Urban Jarnik	<i>Un prieten sincer al poporului nostru</i> (nr. 21)
Al. Dima	<i>George Coșbuc în Sibiu</i> (nr. 22)
Octavian Goga	<i>Țăranul în literatura noastră poetică</i> (nr. 23)
Răzvan Codrescu	<i>Doctorul Nicolae C. Paulescu sau Știința lui Scio Deum esse</i> (nr. 24)

Nicolae C. Paulescu

TABLOU BIO-BIBLIOGRAFIC

1869. În ziua de 30 octombrie se naște la București (Calea Moșilor 69) Nicolae C. Paulescu, fiul negustorului Costache Paulescu, de 41 de ani, și al Mariei Paulescu (n. Dancovici), de 24 de ani. Este primul din cei patru copii ai familiei (vor urma un alt băiat, botezat Constantin, și două fete: Elena și Constanța). Familia tatălui se numise inițial Pavel, apoi devenise Pavelescu (savantul era văr bun cu poetul și epigramistul Cincinat Pavelescu, 1872-1934, fiul profesorului și directorului Școlii Politehnice din București, Ion Pavelescu, fost director al Monetăriei Statului), iar în cele din urmă, într-o ramură a ei, Paulescu.

1880. Nicolae C. Paulescu termină clasele elementare (urmate la “Școala primară de băieți nr. 1, Culoarea de Galben”) și se înscrie la “Gimnaziul Mihai Bravul” (Liceul “Mihai Viteazul”), pe care-l va absolvi în 1888. Elev eminent, el este atras atât de arte (poezie, muzică, teatru), cât și de științe (mai ales de cele naturale).

1888-1891. Urmează cu strălucire, la Paris cursurile Facultății de Medicină, iar la încheierea lor devine, prin concurs, extern al spitalului parizian “Hôtel-Dieu”, avându-l ca șef de serviciu pe Étienne Lancereaux (1829-1910), cel mai ilustru clinician și anatomo-patolog al epocii, de care se va apropia în scurtă vreme, devenindu-i prieten și colaborator apropiat (ba chiar la un pas, pare-se, de a-i deveni și ginere).

1892-1899. Rămîne în Franța, unde se desăvîrșește profesional și are acces în cercurile înalte ale științei europene. Din 1894 îl aflăm intern la spitalul “Notre-Dame du Perpétuel Secours” (unde medic-șef fusese numit de curând același Lancereaux). Anul 1897 este cel mai fructuos pentru tînărul savant român: devine doctor în Medicină, adjunct al lui Lancereaux la “Notre-Dame du Perpétuel Secours” și secretar de redacție la *Journal de Médecine interne*. Tot acum își începe, în limba franceză, bogata activitate publicistică (“Recherches sur la coagulabilité du sang hépatique”, în *Archives de Physiologie*, ianuarie 1897, p. 21). În 1899 devine și doctor în Științe Naturale (după ce, între timp, mai obținuse certificate de studii superioare în Chimia biologică și-n Fiziologia generală). În Franța, chiar și după întoarcerea sa definitivă în România (1901), i s-au decernat numeroase titluri sau distincții academice și universitare, sperîndu-se multă vreme într-o revenire a lui la

Paris, unde începuse, între altele, importante cercetări, alături de reputatul fiziolog Albert Dastre (1848-1917), “în scopul de a izola produsul activ al secreției interne a pancreasului”.

1900. Se reîntoarce în țară, ca agregat la Catedra de Fiziologie a Facultății de Medicină din București (refuzând în prealabil o ofertă venită din Elveția: o catedră la Facultatea de Medicină din Fribourg). Este începutul unei lungi și strălucite cariere didactice, în care savantul de faimă internațională va fi dublat de un exemplar pedagog național. Lecția de deschidere, din 27 noiembrie, s-a intitulat “Definiția fiziologiei” (cf. *Noțiunile de “suflet” și “Dumnezeu”*..., ed. 1999, p. 133 și urm.).

1901. După o scurtă revenire în Franța (unde a obținut titlul de Doctor al Universității din Paris, cu o teză de Chimie biologică: *Étude comparative de l'action des chlorures alcalins sur la matière vivante*), își deschide cursul de Fiziologie la 16 noiembrie, cu lecția “Metoda fiziologiei sau metoda experimentală” (cf. *Noțiunile de “suflet” și “Dumnezeu”*..., ed. 1999, p. 147 și urm.).

1902. Își deschide cursul de Fiziologie la 1 noiembrie, cu lecția “Generația spontană și darwinismul în fața metodei experimentale” (cf. *Noțiunile de “suflet” și “Dumnezeu”*..., ed. 1999, p. 163 și urm.), ce va face, în anul următor, obiectul unei aspre critici semnate de dr. N. Leon (*Convorbiri literare*, aprilie 1903).

1903. Apare, la Paris, Lancereaux et Paulesco, *Traité de Médecine. I. Nosologie*, 940 pagini (ce va deveni unul dintre cele mai apreciate tratate de medicină ale epocii, chiar dacă n-a putut fi definitivat).

1904. “Despre stil în fiziologie” (în revista *Spitalul*) pare să fie prima sa scriere publicată în limba română. Tot acum își începe, în *Convorbiri literare* și *Spitalul*, polemica științifică de lungă durată cu N. Leon și D. Voinov, susținându-și, cu argumente solide, poziția antidarwinistă (cf. *Noțiunile de “suflet” și “Dumnezeu”*..., ed. 1999, p. 183 și urm.). Este numit, mai târziu decât s-ar fi convenit, profesor definitiv de Fiziologie la Facultatea de Medicină din București.

1905. Ține cele trei lecții faimoase (“Finalitatea în biologie”, “Materialismul”, “Suflet și Dumnezeu” – cu “apendicele” intitulat “Ideea de Dumnezeu în știință”) care vor alcătui lucrarea *Noțiunile “suflet” și “Dumnezeu” în fiziologie*, apărută în același an, la București (reed. 1999).

1906. Apare Lancereaux et Paulesco, *Traité de Médecine. II. Pathologie de l'appareil nerveux et de l'appareil cutané*, 1052 pagini.

1908. Stârnește o vîlvă internațională prin lucrarea sa *L'Hypophyse du Cerveau. Physiologie. Recherches expérimentales*, Vigot, Paris, 146 pagini.

1909. În aprilie, la insistentele solicitări ale Reginei Elisabeta (Carmen Sylva), N. C. Paulescu se deplasează în Germania, la Wiesbaden, pentru a-i examina o nepoată atinsă de o boală pe care specialiștii germani n-o putuseră diagnostica. N. C. Paulescu va reuși să-i pună diagnosticul corect și să o vindece în scurtă vreme, coordonându-i din țară tratamentul.

1910. Apare, la București, eteroclitul volum *Instincte Sociale. Patimi și conflicte. Remedii morale* (reed. 1995). Este un an trist pentru N. C. Paulescu, care-și pierde mai întâi tatăl, apoi și cumnatul (maiorul Angelescu, de doar 47 de ani, soțul surorii sale Elena). Tot acum se stinge din viață și maestrul său, Étienne Lancereaux. Pe de altă parte, propria-i sănătate este din ce în ce mai șubredă. Decide să se mute din str. Armenească în casa în care-și va petrece restul vieții. Iată un citat din manuscrisul monografiei alcătuite de către prof. dr. Constantin Angelescu (m. 1991), nepot, asistent și executor testamentar al marelui savant* : “În 1910, după o serioasă afecțiune ce-l imobilizase în pat mai multe luni, se mută împreună cu sora sa [Elena], rămasă de curînd văduvă cu patru copii, în casa moștenită de ei de la Petre Dancovici – unchi din partea mamei – situată pe una din micile străzi ale capitalei, purtînd numele lui Radu Calomfirescu. Clădirea era cunoscută în București sub denumirea de «Casa cu geamuri bombate», din cauza ferestrelor ei cu geamuri convexe, constituind și astăzi una din curiozitățile orașului. Liniștea cartierului era desăvîrșită”.

1912. Apare Lancereaux et Paulesco, *Traité de Médecine. III. Pathologie de l'appareil respiratoire et de l'appareil digestif*, 1200 pagini.

1913. “Paulescu simte din ce în ce mai imperios nevoia de a se odihni măcar o parte a anului. El cumpără o vilă izolată, pe faleza sudică a Mării Negre, în regiunea «viilor vechi» ale portului Constanța. În fața vilei, în josul falezei, o mică plajă scăldată de valurile mării [...] Clădirea este înconjurată de o mică vie, de arbori fructiferi și de numeroase straturi de flori [...] În acest pitoresc și liniștit colț al țării își va petrece de-acum încolo Paulescu cele două luni de vacanță universitară” (C. Angelescu, lucr. cit.). La București îi apare surprinzătorul volum *Spitalul, Coranul, Talmudul, Cahalul, Franc-Masoneria* (reed. 2001).

1916-1918. Anul intrării României în prima conflagrație mondială îl găsește pe N. C. Paulescu în plină activitate științifică. Este anul în care obține, în diabetul experimental, primele rezultate hipoglicemizante cu extractul apos

* O variantă a lucrării s-a tipărit, între timp, la Editura Vremea (2009). Manuscrisul dactilografiat de 263 de pagini poartă titlul *Nicolae C. Paulescu. Omul și opera sa*. Definitivat în 1990, cu puțin înainte ca autorul să-și piardă viața într-un tragic accident, manuscrisul este precedat de o prefață semnată de acad. Ștefan Milcu. Trebuie însă menționat că două variante incomplete ale acestei monografii au apărut în 1970 (modestă ediție litografiată, pe care semnează și prof. dr. Alfred D. Rusescu) și 1982 (Constantin Angelescu, Laura Sigartău Petrina, *Nicolae C. Paulescu*, Editura Științifică și Enciclopedică), ambele handicape de contextul comunist.

de pancreas. Ajunsese deja foarte aproape de tratamentul diabetului, dar evenimentele erau neprielnice continuării cercetărilor. Este mobilizat ca medic, cu gradul de locotenent-colonel; dar tocmai lui i se rechiziționează calul și trăsura! În noiembrie, trupele germane ocupă Bucureștiul. “Am rămas pe loc – mărturisește într-un *Memoriu* adresat Consiliului profesoral al Facultății de Medicină – pentru că șeful meu militar, doctorul Skupiewski, îngrijorat de starea sănătății mele, mi-a dat un asemenea ordin, într-o adunare la Sala Tomis, în preziua plecării autorităților” (este vorba de guvernul condus de Ion I. C. Brătianu, care la 20 noiembrie a trebuit să părăsească Bucureștiul, strămutându-se la Iași). Încă de la începutul lui august, silit să se deplaseze pe jos la distanțe considerabile, începuse să urineze sânge. Hematuria s-a agravat treptat și nu se va mai vindeca de ea niciodată. În acești ani ai războiului – pe fondul întreruperii activităților sale obișnuite – scrie o piesă de teatru, *Irina, Împărăteasa Bizanțului*, ce însă n-a ajuns să vadă lumina tiparului (nici ca atare, nici în scontata versiune versificată de Cincinat Pavelescu, despre care se spune că ar fi responsabil de rătăcirea manuscrisului).

1919. Îi apare volumul întâi (448 pagini) din *Traité de Physiologie médicale* (tipărit în țară).

1920. În volumul al doilea (732 pagini) din *Traité de Physiologie médicale* (difuzat în străinătate de editura pariziană Vigot) apar inserate, pentru prima oară, efectele antidiabetice ale extractului apos de pancreas în diabetul experimental.

1921. Apar volumul al treilea (930 pagini) din *Traité de Physiologie médicale* și *Cele patru patimi și remediile lor* (în carte se află inclusă, printre altele, și o patetică “Scrisoare către Ovrei”). Tot în acest an trimite patru comunicări către Societatea de Biologie din Paris (apărute în *Comptes Rendus Hebdomadaires des Séances et Mémoires de la Société de Biologie de Paris*), cu privire la descoperirea *pancreinei* (o primă formă de *insulină*). În august, în *Archives Internationales de Physiologie* (Liège), publică primul memoriu exhaustiv despre descoperirea tratamentului antidiabetic (mai precis, a *pancreinei* sau *pancreaninei*).

1922. Ministerul Industriei și Comerțului din România îi eliberează, la 10 aprilie, brevetul de descoperire a *pancreinei* (purtând nr. 6255 și intitulându-se “Pancreina și procedura fabricației sale”). Printre altele, în brevet se precizează: “Pentru ca pancreina să fie întrebuințată cu folos în tratamentul diabetului la om, ea trebuie să fie preparată în mari cantități, ceea ce necesitează un mare capital [...] Revendic invențiunea produsului organic pancreanina, care, injectată în sânge, produce o diminuare sau chiar o suprimare trecătoare a simptomelor diabetului”. În februarie 1922, cam la 7-8 luni de la apariția lucrărilor de pionierat ale lui Paulescu în presa științifică

internațională, doi tineri și obscuri cercetători canadieni, F. G. Banting și C. H. Best, lucrând în laboratorul de fiziologie al profesorului J. J. MacLeod (1876-1935) de la Universitatea din Toronto, își fac publice rezultatele lor în aceeași direcție.

1923. În lunile mai și august, în *Archives Internationales de Physiologie*, apar alte două memorii ale lui N. C. Paulescu asupra pancreinei. Premiul Nobel va fi însă acordat... canadienilor! Protestele lui N. C. Paulescu către forurile științifice internaționale se dovedesc zadarnice, ca și atitudinea favorabilă lui a unor personalități științifice izolate. În conștiința noastră, ca și în memoria posterității științifice (cum o dovedesc multe mărturii actuale**), el rămîne însă **adevăratul descoperitor al insulinei** (amănunte pot fi găsite, de pildă, în C. Angelescu, Laura Sigartău Petrina, *op. cit.*, sau în I. Pavel, *The priority of N. C. Paulescu in the discovery of insulin* – vezi mai jos).

1924-1930. Depune mărturie în procesul “văcăreștenilor” (autorii “complotului studentesc” din 1923, judecați și achitați în primăvara lui 1924, cu excepția lui Ion I. Moța, achitat abia în toamnă), transformat într-un adevărat “proces al trădării”: “Procesul de astăzi este, în realitate, procesul trădării, care-i cea mai infamă dintre crime, căci ea adaogă amăgirea vicleană și fățarnicia la cruzimea nelegiurii. Ea întrunește sărutul lui Iuda cu răstignirea lui Hristos. În timp de pace, legislațiile creștine nu au nici un paragraf penal destinat trădării. Și astfel, dintr-un lapsus juridic regretabil, groaznica fără-delege, ce inspiră atîta scîrbă, rămîne nepedepsită. Cu toate acestea, nu încapă îndoială asupra felului pedepsei ce se cuvine trădătorului, deoarece Dumnezeu a făcut ca Iuda să se pedepsească el însuși prin spînzurare. Dar, în timp de război, trădarea de nație se pedepsește, totdeauna, cu moartea. Or, studenții noștri, și cu dînșii toată tinerimea, floarea României de mîine, se află în stare de război cu o liftă de curînd pripășită, ce vrea să ne sugrume și să ne stăpînească țara. Fiind deci în stare de război, ei au săvîrșit un act de dreptate morală, încercînd să pedepsească pe un vînzător al fraților săi, ce se sacrificau unei cauze sfinte. Poporul românesc, ce le e adînc recunoscător pentru jertfa lor altruistă, așteaptă cu nerăbdare de la Dumneavoastră achitarea” (în *Pentru legionari*, Corneliu Z. Codreanu nota: “Succesul acuzării nu ține mult, căci profesorul Paulescu își citește declarația într-o atmosferă de biserică, pe care o crea marele său prestigiu și figura sa de sfînt. Declarația a fost scurtă, dar a desființat rechizitoriul procurorului, care se retrăgea jenat, parcă mai în fundul scaunului” – ed. 1936, p. 192). Apare la București, în trei părți inegale, *Biserica și Sinagoga față cu pacificarea Omenirii* (I și II – 1924; III – 1925).

** Începînd, în pragul anilor '70, cu cea a prof. Ian Murray, care, referindu-se la MacLeod, Banting și Best, observa că “Munca lor ar putea fi considerată, mai degrabă, ca o confirmare a rezultatelor lui Paulescu”.

Publică o serie dură de broșuri și articole antievreiești și antimasonice. Despre broșura *Complot jidano-francmasonic împotriva Neamului Românesc* (prima din seria menționată), dr. V. Trifu, colaborator și ulterior editor al lui N. C. Paulescu, scria douăzeci de ani mai târziu, în prefața ediției sale: “Broșura era vîndută cu 5 lei de Librăria Stănciulescu din Bulevardul Elisabeta. În curînd această librărie, prea românească, a fost nimicită de răzbunarea masonică” (subl. aut.)... În atmosfera epocii respective, este cert că lucrurile sunau altfel decît acum... Deși îmbătrînit, bolnav și acrit de nedreptățile ce i se făcuseră, își continuă cu aceeași dăruire activitatea științifică. În afara unor articole de răsunset publicate în *Journal d’Urologie* de la Paris (în colaborare cu Gh. Mârza și V. Trifu), se ambiționează să continue de unul singur ceea ce începuse, pe vremuri, alături de Lancereaux. În 1928 apare, cu mari dificultăți, la Imprimeria Școlii Militare de Infanterie din Sibiu (!), *Traité de Médecine. IV. Pathologie des appareils assimilateurs, urinaire et génital* (676 pagini). Volumul al cincilea (dedicat, pare-se, sistemului mezodermic, respectiv aparatului sangvino-limfatic și celui locomotor) a rămas doar în manuscris.

1931. La 20 martie își alcătuia, prevăzător, testamentul. După ce a suferit o operație ce părăuse izbutită, situația savantului a început să se înrăutățească în curînd. Așa cum el presupusese, natura tumorii vezicale fusese canceroasă. Tulburările uremice îi pricinuiau halucinații auditive și vizuale, dacă e să privim lucrurile prin prismă pozitivistă. Cineva (“el”) îi apărea mereu și îl ispita să se lepede de Hristos. Sătul de sanatoriu și presimțindu-și sfîrșitul, insistă să fie adus acasă. În dimineața zilei de 17 iulie, înconjurat de cei apropiați, îi adresează cîteva cuvinte surorii sale (ce-i fusese ca o mamă), apoi adăugă: “Eu mă duc”... Își făcu o cruce și... se duse. Era într-o zi de duminică și clopotele chemau la liturghie. N. Iorga îi scrie el însuși necrologul (“Moartea unui învățat”) în *Neamul Românesc*: “... a trăit ca un mucenic și a murit ca un sfînt”. Un emoționant necrolog îi compune și medicul evreu Aurel Abramovici (1883-1942), fost student al său: “De o probitate exemplară în lucrările lui științifice, de o corectitudine dusă pînă la extrem în raporturile lui cu studenții [...], Prof. Paulescu a atins uneori Genialitatea...” (“Profesorul Dr. N. Paulescu”, în *București medical*, august 1931). Este înmormîntat la Cimitirul Bellu.

1937. Vede lumina tiparului, la Editura Cugetarea – P. Georgescu-Delafras din București, volumul lui Nichifor Crainic *Ortodoxie și etnocrație* (cf. reed. 1997, Editura Albatros, mai ales p. 127 și urm.), în care sînt dedicate cîteva pagini entuziaste, dintr-o perspectivă teologică, dimensiunii creștine și naționale a personalității lui N. C. Paulescu (pe care mentorul gândirist îl evocă și în alte lucrări ale sale): “Pentru Nicolae Paulescu, naționalismul este adevărul natural, iar creștinismul este adevărul supranatural. Cum e și firesc

din punct de vedere ortodox, pentru el aceste două adevăruri nu constituie o antinomie. Naturalul și supranaturalul nu se exclud, ci se completează: Hristos n-a venit să strice natura, ci s-o desăvârșească. Căci natura e creația lui Dumnezeu, iar creștinismul e revelația aceluiași Dumnezeu” (articolul “Nicolae Paulescu, fondatorul naționalismului creștin”).

1944. Apare primul (și unicul) volum din ediția V. Trifu: Dr. N. C. Paulescu, *Fiziologie filosofică. I. Noțiunile “suflet” și “Dumnezeu” în fiziologie*, în seria “Scriitori români moderni” a Fundației Regale pentru Literatură și Artă. Prefața ediției (“Profesorul Paulescu”) reprezintă probabil, în pofida trecerii anilor, cel mai bun studiu despre Paulescu scris pînă astăzi.

1969. Răspunzînd campaniei internaționale de restabilire a adevărului inițiate de fiziologul scoțian Ian Murray în 1968 (în continuitatea căreia se înscriu și eforturile unor specialiști români, în frunte cu prof. dr. Ioan Pavel), **Comitetul Nobel recunoaște meritele și prioritatea lui N. C. Paulescu în descoperirea tratamentului antidiabetic.** Profesorul A. W. K. Tiselius (1902-1971), directorul Institutului Nobel, deplânge situația din 1923, dar exclude posibilitatea unei reparații oficiale, exprimându-și doar speranța că “opera de pionierat” a lui N. C. Paulescu va fi elogiată cum se cuvine cu ocazia celebrării a 50 de ani de la descoperirea insulinei.

1976. Apare volumul *The priority of N. C. Paulescu in the discovery of insulin* de prof. dr. I. Pavel (Editura Academiei, București), sprijinit pe numeroase mărturii ale unor somități ale lumii științifice internaționale.

1982. Apare volumul monografic *Nicolae C. Paulescu* de Constantin Angelescu și Laura Sigartău Petrina, în seria “Savanți români” a Editurii Științifice și Enciclopedice din București.

1990. Pe fondul reconsiderării postcomuniste a unor mari personalități cultural-științifice din trecutul românesc, dr. Nicolae C. Paulescu este numit membru *post mortem* al Academiei Române.

1995. Apare, în colecția “Elita interbelică” a Editurii Anastasia din București, la inițiativa directorului literar de atunci (Teodor Baconsky), cel dintîi volum de Nicolae C. Paulescu editat în țară, după război: *Instincte sociale. Patimi și conflicte. Remedii morale* (text îngrijit, introducere, repere bio-bibliografice, note și comentarii de Răzvan Codrescu), făcînd parte din ciclul “Fiziologie filosofică”***.

*** Conform testamentului menționat (20 III 1931), păstrat în arhiva familiei, acest ciclu se structurează astfel: 1) *Noțiunile “suflet” și Dumnezeu*... (cu câteva anexe) [ed. princeps: 1905]; 2) *Instincte sociale. Patimi și conflicte. Remedii morale* [1910]; 3) *Spitalul, Coranul, Talmudul*...[1913]; 4) *Cele patru patimi*... [1921]; 5) adunate la un loc, broșurile privitoare la “comploturile” și “vițiile” evreiești [1924-1928]; 6) *Biserica și Sinagoga*...[1924-25].

1996. Capitolul *Francmasoneria* (din volumul *Spitalul, Coranul, Talmudul, Cahalul, Francmasoneria*) este editat separat și aproape subversiv, la Editura Majadahonda din București, într-o broșură îngrijită superficial de istoricul Gh. Buzatu (altminteri bun cunoscător al contextului interbelic). La Casa Memorială “Nicolae C. Paulescu” din București (str. Radu Calomfirescu 17, colț cu Hristo Botev) – avându-l ca amfitrion pe ing. Dan Angelescu, strănepotul și moștenitorul legal al savantului – este dezvelită festiv o plachetă comemorativă (printre cei prezenți numărându-se și viitorul președinte Emil Constantinescu).

1997. A XIV-a Conferință Națională de Fiziologie (București, 29-31 mai), organizată sub egida Societății Române de Științe Fiziologice și a Catedrei de Fiziologie “Nicolae C. Paulescu” de la Universitatea de Medicină și Farmacie “Carol Davila” din București, este închinată adevăratului descoperitor al insulinei. Președintele Comitetului de organizare a fost prof. dr. Radu Cârmaciu. La Editura Universitară “Carol Davila” apare o broșură cu prinzînd programul și conferințele în rezumat.

1999. La Editura Anastasia apare volumul Nicolae C. Paulescu, *Fiziologie filosofică. I. Noțiunile de “suflet” și “Dumnezeu” în fiziologie* (ediție îngrijită, prefață și repere bio-bibliografice de Răzvan Codrescu). Prefața acestei ediții (“Nicolae C. Paulescu sau știința lui *Scio Deum esse*”) este inclusă (cu unele adaosuri) și în volumul Răzvan Codrescu, *De la Eminescu la Petre Țuțea. Pentru un model paideic al dreptei românești*, Editura Anastasia, Col. “Dreapta europeană”, București, 2000, p. 55 și urm., precum și în volumul *Știința mărturisitoare...* (vezi mai jos).

2001. “Anul Paulescu”. La împlinirea a 80 de ani de la descoperirea insulinei și a 70 de ani de la trecerea la cele veșnice a lui N. C. Paulescu, îi este consacrată în ziua de 23 mai, în Aula Academiei Române, o sesiune comemorativă, organizată de Secția de Științe Medicale a Academiei Române (moderator: acad. Ion Baci). Au luat cuvîntul, printre alții, acad. Ion Hăulică, prof. dr. C. Ionescu-Târgoviște (directorul Institutului de Diabet, Nutriție și Boli Metabolice “Nicolae Paulescu”), prof. dr. Mihai Coculescu și prof. dr. Radu Cârmaciu (regretatul șef al Catedrei de Fiziologie de la Facultatea de Medicină și Farmacie “Carol Davila”, răpus de un atac de cord câteva luni mai târziu). “Anul Paulescu” a prilejuit și alte manifestări, organizate mai ales de către Societatea Română de Diabet, Nutriție și Boli Metabolice, Institutul “Nicolae Paulescu”, Federația Română de Diabet, Nutriție și Boli Metabolice și Academia Română; astfel, spre exemplu, în intervalul 12-14 iunie a avut loc la Sinaia simpozionul internațional “Nicolae Paulescu after 80 years since insulin discovery”, iar pe 31 august 2001, la Universitatea de Medicină și Farmacie “Carol Davila”, simpozionul intitulat “80 de ani de la descoperirea

insulinei”, care s-a bucurat de prezența președintelui IDF (Federația Internațională de Diabet) Sir George Alberti. În parcul UMF a fost dezvelit un monument (în paranteză fie spus, destul de nereușit) dedicat memoriei profesorului N. C. Paulescu. Spre sfârșitul anului, s-a reeditat, în condiții subculturale, controversatul volum *Spitalul, Coranul, Talmudul, Cahalul, Francmasoneria* (Editura AntetXXPress, f. l., f. a.). “Anul Paulescu” ar fi meritat, desigur, o altfel de încheiere...

2002. La Editura Christiana apare prima ediție a cărții *Doctorul Nicolae C. Paulescu sau Știința mărturisitoare* (reed. 2009), îngrijită de Răzvan Codrescu. Volumul cuprinde texte de și despre N. C. Paulescu.

2003. Apare, la București, numărul 5 (luna iulie) al revistei *Rost*, dedicat lui Nicolae C. Paulescu.

2006. La Editura Harisma apare (coord. Răzvan Codrescu) broșura omagială *Părintele Galeriu astăzi. Conștiințe în slujirea cu iubire a Adevărului*, în care este inclus, printre altele, textul Părintelui Galeriu intitulat “Nicolae Paulescu – «cel mai mare interpret științific al divinității»” (pp. 37-46), redactat chiar în “Anul Paulescu” și reprodus, în loc de postfață, și în a doua ediție a *Științei mărturisitoare...* (caracterizarea din titlu îi aparține doctorului V. Trifu).

2009. La Editura Vreamea din București apare Dr. Constantin Angelescu, *Nicolae C. Paulescu. Omul și opera sa medicală*. Luni 7 septembrie, la Palatul Șuțu (Muzeul de Istorie al Municipiului București), din inițiativa scriitorului Bucur Stănescu și a profesorului dr. Constantin Ionescu-Târgoviște, Nicolae C. Paulescu este omagiat cu anticipație la împlinirea a 140 de ani de la naștere.

R. C.

Răzvan Codrescu

DOCTORUL NICOLAE C. PAULESCU
*SAU ȘTIINȚA LUI SCIO DEUM ESSE **

*“Vin deci să aduc înțelepciunii infinite
prinosul de adorație al științei vieții”.*
(Nicolae C. Paulescu)

Fiecare epocă, de când lumea, și-a avut *prejudecățile* ei. Ceea ce numim *mentalități* sînt, în primul rînd, sinteze colective ale *prejudecăților dominante* într-un anumit moment istoric. Mentalitatea modernă, pe lângă prejudecata că nu ar mai avea prejudecăți, se definește prin alte câteva apriorisme generale și cronicizate: exaltarea rațiunii, a individului, a progresului etc. La rînd cu acestea (și în strînsă legătură cu ele) stă *prejudecata in-compatibilității între adevărul științific și adevărul religios, între valorile credinței și valorile cunoașterii*. Adevărurile se extrag rațional și experimental, dintr-o realitate limitată la imediatul empiric. Lumea este conjurată să răspundă schemelor noastre mentale și posibilităților tehnice de care dispunem. Tot ceea ce nu intră în aceste cadre de recepție și interpretare, adică în sistemul curent de prejudecăți, ofensează sau sperie. Spiritul rătăcește printre fenomene, ignorînd esențele. Efectele sînt înregistrate cu

* Conferința cu acest titlu a fost susținută de Răzvan Codrescu în ziua de 2 decembrie 2009 în sala de festivități a Bibliotecii Județene ASTRA, corp B, cu prilejul lansării lucrării *Doctorul Nicolae C. Paulescu sau știința mărturisitoare*, Editura Christiana, București, 2009.

meticulozitate, dar cauzalitatea este în suferință: adevăratele cauze sînt confundate, cel mai adesea, cu condițiile favorizante ale fenomenelor. Fizicul triumfă asupra metafizicului, fără scrupule și fără complexe. Într-o lume atât de suficientă sieși, de Dumnezeu nu mai este nici nevoie, nici loc. Cum observa un Saint-Exupéry, “oamenii pierd esențialul și ignoră ceea ce au pierdut”. Rămîne doar mirarea difuză că, după atîta cumul de “deșteptăciune” și “progres științific”, lumea, în loc să se prefacă în “paradis”, aduce tot mai mult a “infern”!

Dar fiecare epocă, de cînd lumea, a cunoscut, pe lîngă curentul dominant al prejudecăților colective, și *reacțiuni* individuale, uneori complet izolate, fie revalorificînd anumite sugestii viabile ale trecutului, fie anticipînd anumite dezvoltări viitoare. Fiecare epocă și-a avut *reacționarii* ei, ce adeseori și-au scandalizat contemporanii, dobîndindu-și însă marele merit de a fi împiedicat – sau măcar de a fi încercat să împiedice – încremenirea spiritului în sisteme de prejudecăți. Adevărata dinamică istorică a culturii și a civilizației se datorează pînă la urmă nu majorităților înscrise în “convenție”, ci acestor minorități care o refuză.

Modernitatea și-a avut și ea, pe lîngă atîția apologeți de duzină, adversarii sau *des-fermecătorii* ei, ce au chemat-o să-și conștientizeze limitele, să-și cenzureze “uitările” și să se autodepășească din mers. Savantul român **Nicolae C. Paulescu** s-a numărat printre aceștia din urmă. El și-a propus să combată mai ales prejudecata curentă a incompatibilității dintre religie și știință. Nu de pe poziții strict teoretice, cum au făcut-o alții, ci din exercițiul permanent al profesiei sale. El nu a fost un filosof care, izolat de activitatea științifică propriu-zisă, să se fi dedat la speculații și verdicte, ci a fost un practician genial, luminat de credințe și de intuiții profunde. În răspărul pozitivismelor contemporane, “știința” s-a smerit, cu N. C. Paulescu, dinaintea lui Dumnezeu, fără să înceteze de a fi “știință”. Ba chiar *s-a înălțat smerindu-se*, căci orice întîlnire *autentică* cu divinul este fecundă și înălțătoare, ca una care face să se răsfrîngă în relativ ceva din maiestatea absolutului. Aceasta este marea lecție pe care ne-a transmis-o profesorul Paulescu, dincolo de performanțele lui de laborator¹.

¹ Încă în volumul II din *Traité de Physiologie médicale* (1920), tipărit în țară, dar difuzat în exterior de editura pariziană Vigot, apar inserate, pentru prima oară, efectele antidiabetice ale extractului apos de pancreas în diabetul experimental. În 1921, N. C. Paulescu trimite patru comunicări către Societatea de Biologie din Paris, cu privire la descoperirea *pancreinei* (o primă formă de *insulină*), iar *Archives Internationales de Physiologie* (Liège) îi publică, în luna august, primul memoriu exhaustiv despre descoperirea pancreinei, alte două memorii pe aceeași temă avînd să apară tot acolo în primăvara și vara lui 1923. În 1922, Ministerul Industriei și Comerțului din România îi eliberează, la 10 aprilie, brevetul de descoperire a

Concepția științifică creștină a lui N. C. Paulescu nu a apucat să fie sintetizată într-o singură carte, deși ea pare să se fi încheiat în conștiința lui destul de devreme, călăuzindu-i întreaga activitate didactică și publicistică. Încă din 1904, la câțiva ani după întoarcerea din Franța și în preajma numirii sale ca profesor definitiv de fiziologie la Facultatea de Medicină din București, își începe polemica științifică de lungă durată cu exponenții autohtoni ai evoluționismului. Argumentația antidarwinistă folosită de tânărul savant împotriva unor N. Leon¹ sau D. Voinov², dezvoltată în textele publicate în *Convorbiri literare* și *Spitalul*, îl încântă, între alții, pe un T. Maiorescu, spirit raționalist și polemist încercat. În 1905 ține trei lecții cu un viu ecou în epocă (“Finalitatea în biologie”, “Materialismul”, “Suflet și Dumnezeu”), care vor alcătui lucrarea publicată în același an, *Noțiunile “suflet” și “Dumnezeu” în fiziologie*³. În 1910 vedea lumina tiparului volumul *Instincte sociale. Patimi și*

pancreinei (“Pancreina și procedura fabricației sale”). Leacul diabetului fusese descoperit, în România, de cel mai strălucit dintre ucenicii marelui Lancereaux (m. 1910), care-și crease deja o faimă mondială prin monumentalul *Traité de Médecine* semnat împreună cu profesorul său (4 vols., Paris, 1903-1906-1912, apoi Sibiu, 1928; un al cincilea volum a rămas în manuscris), iar lumea științifică internațională nu ignora acest lucru. Totuși, la 7-8 luni de la apariția rezultatelor definitive ale lui N. C. Paulescu în presa științifică internațională, doi tineri și obscuri cercetători canadieni, F. C. Banting și C. H. Best, lucrând în laboratorul de fiziologie al profesorului McLeod de la Universitatea din Toronto, fac publice rezultatele obținute în aceeași direcție și revendicate ca fiind strict ale lor. Adevăratul descoperitor protestează și produce dovezile necesare, sprijinit de o parte a lumii științifice a vremii, dar nu mai poate împiedica marea nedreptate abil regizată de forurile occidentale (probabil și sub anumite presiuni evreiești, avînd în vedere proasta reputație de antisemit pe care și-o crease savantul român). În 1924, canadienii primesc Premiul Nobel, ce s-ar fi cuvenit de drept (azi o recunoaște, cu jumătate de gură, și lumea științifică internațională!) lui N. C. Paulescu. Se comitea astfel, cu o abjecție senină, probabil cea mai mare escrocherie din istoria științifică a secolului XX. Pentru amănunte, cf., între altele, pe lângă expunerea de epocă făcută de dr. V. Trifu (ca prefață la ediția sa din 1944), I. Pavel, *The Priority of N. C. Paulescu in the Discovery of Insulin*, Editura Academiei, București, 1976; C. Angelescu, Laura Sigartău Petrina, *Nicolae C. Paulescu*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982; Dr. Constantin Angelescu, *Nicolae C. Paulescu. Omul și opera sa medicală*, Editura Vreamea, București, 2009.

¹ 1860-1931, profesor universitar de științe naturale (Iași și București), autor al opusculilor *Elemente de botanică*, *Elemente de zoologie*, *Entomologie generală*, *Curs de parazitologie*.

² 1867-1951, biolog, membru al Academiei Române, profesor al Facultății de Științe din București, autor, între altele, al lucrărilor *Principii de microscopie* și *Problema biologică a diferențierii sexelor*.

³ Reeditată de către discipolul său, dr. V. Trifu, în 1944: Dr. N. C. Paulescu, *Fiziologie filosofică. I. Noțiunile “suflet” și “Dumnezeu” în fiziologie*, în seria “Scriitori români moderni” a Fundației Regale pentru Literatură și Artă, iar mai recent de către Editura Anastasia (ediție îngrijită, prefață și repere bio-bibliografice de Răzvan Codrescu).

*conflicte. Remedii morale*¹, cu faimoasa teorie despre instincte și patimi (re-luată în *Cele patru patimi și remediile lor*, 1921 – carte jalnic reeditată nu demult), din care crește organic întreaga sa concepție asupra viului. Precizări interesante se află și în volumul *Spitalul, Coranul, Talmudul, Cahalul, Francmasoneria* (1913), ce continuă, cu analiza legislațiilor religioase, cartea din 1910², precum și în *Traité de Physiologie médicale* (apărut în țară, în 3 volume, între 1919 și 1921).

Desigur, nu pot ambiționa aici mai mult decât o *schițare* a concepției teiste a lui N. C. Paulescu (aparent catolicizante pe alocuri, dar foarte ortodoxe în rădăcinile ei³) asupra originii, rînduieșilor și dinamicii viului. Pentru el, ca și pentru gîndirea creștină tradițională, Dumnezeu Se vedește în măreția și ordinea Creației, celui ce o contemplă. De altfel, orice concepție creaționistă și finalistă dezvoltă, într-un fel sau altul, așa-numitul “argument cosmologic” al existenței lui Dumnezeu, în strînsă legătură cu așa-numitul “argument teleologic” (finalist). Așa cum îndărătul operei de artă, în care toate elementele sînt armonice și necesare, există geniul creator al unui artist conștient (fie el cunoscut sau nu), ce a urmărit un scop, a utilizat o tehnică și a impus o structură, tot astfel îndărătul ordinii universale (*kosmos*-ului) trebuie să existe o inteligență creatoare, ale cărei “urme” apar incontestabile observatorului atent și lucid. Așa cum despre o operă de artă căreia i se ignoră autorul nici o minte normală n-ar putea afirma că ar fi rezultatul hazardului, al întîmplării oarbe, tot astfel e absurd să se creadă că lumea, în uimitoarea ei complexitate, e un produs al hazardului pur. Materialismul ne cere să credem într-o minune mai mare decât toate minunile! Îmi amintesc de aceste cuvinte puse pe seama lui Iisus într-o apocrifă: “Dacă ceea ce este material s-a zămislit din ceea ce este spiritual, aceasta reprezintă o minune. Dar dacă ceea ce este spiritual s-a zămislit din ceea ce este material, aceasta reprezintă o minune a minunilor. Numai că atunci stau și mă întreb: Cum e cu puțință atîta bogăție într-atîta puținătate?!” (*Evangelhia după Toma*, 29).

Profesorul Paulescu afirmă cu tărie: “Adevărata știință este cunoștința prin cauze, iar cine studiază cauzele secundare e forțat de însăși logica

¹ Pe care am reeditat-o în 1995, la Editura Anastasia. Aceasta a fost prima reeditare în țară a unei cărți de N. C. Paulescu după mai bine de 50 de ani.

² În testamentul său (datat 20 III 1931), profesorul includea în ciclul *Fiziologie filosofică* și alte două lucrări: una dedicată rasei evreiești (reunirea unor broșuri apărute separat), alta raporturilor dintre “Biserica” și “Sinagogă”, ambele tributare – într-un mod astăzi indezirabil – anumitor realități complexe ale epocii. M-am referit mai pe larg la aceste aspecte în auxiliile critice ale volumului din 1995 (cf. pp. 5-6, 14, 16, 225, 227-228, 231-233).

³ Cf. și Mitropolit Nicolae Mladin, *Doctrina despre viață a Profesorului Nicolae Paulescu*, Ed. Periscop, Iași, 1997.

științifică să se ridice pînă la cauza primă, adică pînă la Dumnezeu”. Și în altă parte: “Viața este efectul a două cauze imateriale: una, *cauza secundă* sau SUFLETUL – unică pentru fiecare ființă viețuitoare; cealaltă, *cauza primă* sau DUMNEZEU – unică pentru totalitatea ființelor viețuitoare”. Astfel, în concepția sa, “a demonstra existența unei cauze prime a vieții, imateriale, unice și infinit înțelepte – iată limita sublimă la care ajunge fiziologia. Această cauză primă este Dumnezeu. Omul de știință nu se poate deci mulțumi să zică: *Credo in Deum*. El trebuie să afirme: *Scio Deum esse*”.

Pentru mentalitatea științifică (de ieri, dar și de azi), astfel de afirmații, ba încă într-un *Tratat de fiziologie medicală*¹, sînt cel puțin derutante... Contemporanii mărturisesc că era fascinant să-l ascuți dezvoltînd asemenea idei de la catedră: “Ca profesor, Paulescu era o figură covârșitoare. Lecțiile lui de fiziologie erau extrem de impresionante. Care dintre noi nu a fost cuprins de emoție [...] atunci cînd, în fața unei studențimi atente și iubite, evoca existența dumnezeirii, a acelei forțe supreme în care el credea cu o convingere neclintită?”, scria dr. Aurel Abramovici².

Viața se întemeiază, la toate nivelurile ei, pe *instinctele* pe care Dumnezeu le-a sădit în natură. Paulescu înțelege să demonstreze acest fapt cu o extraordinară meticulozitate, în maniera științei descriptive a secolului al XIX-lea. Tratănd, bunăoară, problema instinctelor sociale, el face un lung excurs prin mai tot universul zoologic, selectînd și citînd masiv din opera lui Alfred Edmund Brehm³, una dintre “marile enciclopedii taxinomice și descriptive”, considerată “lucrarea cea mai vastă și mai completă de la sfîrșitul secolului al XIX-lea”⁴, sinteză a întregii cercetări moderne, de la *Historia animalium* a lui Gesner (a doua jumătate a secolului al XVI-lea) pînă la, să zicem, *Les sociétés animales* a lui Espinas (a doua jumătate a secolului al XIX-lea). El își construia astfel *fundamentul biologic* al teoriei sale, urmînd să raporteze apoi fenomenul uman la marele tot organic al naturii vii. Concluzia generală extrasă din faptele prezentate este că “*legea supremă* care conduce

¹ Apărute inițial în *Noțiunile “suflet” și “Dumnezeu” în fiziologie*, ele au fost reluate (chiar textual) sau dezvoltate și-n alte cărți ale savantului, constituind un fel de leitmotiv al operii sale.

² 1883-1942, medic român de origine evreiască, întemeietorul publicației *București medical*, în care apărea, în august 1931, necrologul profesorului Paulescu, din care am extras fragmentul de mai sus.

³ 1829-1884, zoolog german, autorul monumentalei opere *Viața animalelor (Tierleben)*, apărută inițial în șase volume (1863-1869), apoi reeditată și completată, în diferite ediții germane și străine (ediția franceză pe care o citează Paulescu – *Merveilles de la nature*, Baillière, Paris – are nouă volume).

⁴ Cf. Robert Delort, *Les animaux ont une histoire*; trad. rom.: *Animalele și istoria lor*, Editura Meridiane, București, 1993, pp. 7 și 490.

societățile, la oameni și la animale, este IUBIREA”. Cercetarea științifică îl duce astfel la o concluzie profund creștină.

Nefuncționarea acestei “legi supreme” în multe societăți omenești nu-l contrazice principial, ci vădește doar înclinația către perversiune a omului în raport cu natura, cu *ordinea firească a lumii lui Dumnezeu*. Desigur, omul nu poate fi redus la natură, în sensul biologic al cuvântului; el nu este doar *ființă procreatoare*, ca animalele, ci și *ființă creatoare* (de cultură și civilizație); în această a doua ipostază, el *depășește natura*. Însă a depăși natura nu înseamnă, cum cred îndeobște modernii, a o nega sau a o silui; în condiții normale, civilizația și cultura, corolare istorice ale umanului, trebuie să se armonizeze atât cu natura, cât și cu Dumnezeu, după cum și una cu cealaltă¹.

Paulescu constată în lumea vie anumite conflicte rezultate “din exercițiul normal al instinctelor”; astfel de conflicte au mai degrabă un caracter benefic, funcționând ca niște forme de reglaj ale naturii vii². Cu adevărat îngrijorătoare sînt acele conflicte rezultate “din *trebuințe instinctive anormale* (alterate, deviate), cu alte cuvinte, din *patimi* sau *vicii*” (ceea ce limbajul teologic numește îndeobște “păcate”), care sînt apanajul exclusiv al omului – singura ființă vie capabilă să-și pervertească instinctele prin conștiință: “Dintre animale [aici în sensul de ființe înzestrate cu suflet, *anima* – n. n.], singur omul are facultatea de a transforma instinctele în acte voluntare [...] De aici a rezultat că, în timp ce animalul încătușat de instincte nu se abate niciodată de la legile naturii, omul, aproape liber, a ajuns să calce în picioare aceste admirabile legi stabilite de Dumnezeu în vederea fericirii lui. Într-adevăr, nu orice om este în stare să cunoască și să înțeleagă scopurile

¹ “Adevărata cultură – scrie altădată profesorul, folosind cu același înțeles noțiunile de “cultură” și “civilizație” – nu poate fi decît creștină, deoarece cuvîntul *civilizație* înseamnă dezbinare de vicii și singură doctrina lui Hristos combate eficient aceste flagele”.

² Are însă grijă să precizeze imediat, într-o notă: “Acest fapt a fost întrezărit de Darwin, care l-a numit «lupta pentru existență». Dar, neînțelegîndu-i semnificația, adică neprivindu-l ca pe un accident, ce se întîmplă în mod excepțional și numai atunci cînd hrana este insuficientă, acest autor l-a considerat ca expresie a unei *legi generale și permanente a naturii* și ca pe unul dintre cei trei factori esențiali ai pretensei *evoluții și transformări a speciilor*”. Pentru critica paulesciană a darwinismului, cele mai importante rămîn lecțiile universitare “Definiția fiziologiei” (1900), “Metoda fiziologiei sau metoda experimentală” (1901), “Generația spontană și darwinismul în fața metodei experimentale” (1902), “Finalitatea în biologie” (1905), “Materialismul” (1905), “Suflet și Dumnezeu” (1905), precum și articolele polemice “Generația spontană și darwinismul. Răspuns D-lui Dr. N. Leon” (1904), “Generația spontană și darwinismul. Răspuns la răspunsul D-lui Dr. N. Leon” (1905), “«Transformism ori Paulism» și «Fiziologie sentimentală». Răspuns D-lui D. Voinov” (1907), “«Dovezi» nevalabile. Răspuns la răspunsul D-lui D. Voinov” (1908). Aceste texte alcătuiesc cea mai sistematică critică științifică românească a darwinismului și materialismului evoluționist în genere, făcută cu erudiție, dar și cu simț filosofic, de pe poziții neostentativ creștine.

instinctelor; în aceste condiții, prerogativa de a-și alege mijloacele devine, în mâinile omului ignorant sau neînțelept, o armă periculoasă, cu care se poate chiar sinucide. Din admirabila desfășurare a actelor instinctive, un asemenea om nu remarcă și nu reține decât *senzațiile plăcute* care însoțesc îndeplinirea actelor respective. Și în loc de a se înălța pînă la scopul instinctului, el nu mai urmărește decât *plăcerea*, devenită unică țintă a activității sale. Or, *patima* nu e altceva decât *căutarea exclusivă a plăcerii ce rezultă din satisfacerea unei trebuințe instinctive deviate* (adică al cărei scop natural este ignorat, neînțeles sau chiar – nu de puține ori – dinadins relativizat)”.

Aici știința se întâlnește cu înțelepciunea sfinților; *Filocalia* avertizează mereu asupra acestor lucruri, începînd încă de la Sfîntul Antonie cel Mare (“Nu cele ce se fac după fire sînt păcate, ci cele rele după alegerea cu voia”¹); la rîndul său, Sfîntul Maxim Mărturisitorul, mai ales în *Cele patru sute de capete despre dragoste*, vorbește despre *patimi* în termeni aproape... “paulescieni”: “Patima este o mișcare a sufletului împotriva firii, fie spre o iubire nerațională, fie spre o ură fără judecată a vreunui lucru, sau din pricina vreunui lucru dintre cele supuse simțurilor [...] Sau iarăși, păcătoșenia este o judecată greșită cu privire la înțelesurile lucrurilor, căreia îi și urmează reaua întrebuintare a lucrurilor [abuzul de lucruri]. De pildă, cînd e vorba de femeie, judecata dreaptă cu privire la împreunare trebuie să vadă scopul ei în nașterea de prunci. Deci cel ce urmărește plăcerea, greșește în judecată, socotind drept bine ceea ce nu este bine. Așadar, unul ca acesta face rea întrebuintare [abuzează] de femeie împreunîndu-se cu ea. Tot așa este cu celelalte lucruri și înțelesuri”².

Lupta cu patimile – leitmotiv al literaturii mistice și ascetice – reprezintă și din punctul de vedere științific al lui N. C. Paulescu marea problemă morală și socială a ființei umane. El nu întîrzie să pună problema “profilaxiei și terapiei” patimilor rezultate atît din devierea instinctelor individuale, cît și din aceea a instinctelor sociale. Dacă în privința patimilor individuale (“de nutriție și de reproducere”) medicina poate avea o oarecare eficiență³, în fața patimilor sociale (“de proprietate și de dominație”) ea rămîne neputincioasă.

¹ *Fil. rom.*, vol. 1, ed. 1947, p. 14.

² *Fil. rom.*, vol. 2, ed. cit., pp. 57-58.

³ “Din nefericire, puțini sînt astăzi medicii capabili să îndeplinească această funcțiune socială; cei mai mulți, împotmoliți în mocirla materialismului, ignorînd instinctele și patimile sau alteori fiind pătimași ei înșiși, nu se preocupă decît de latura comercială a profesiei medicale”, observă marele fiziolog, poate mai contemporan cu noi decît oricînd. Și sfîrșește prin a-și exprima această nădejde mărturisitoare: “Sper că studenții în medicină sînt conștienți de

În căutarea unor “remedii ale patimilor sociale”, profesorul va iscodi “scrierile marilor filosofi” (arătînd și rădăcinile ideologice ale Revoluției franceze – cel mai mare cutremur social cunoscut pînă la acea dată – ale cărei orori le va zugrăvi cu numeroase citate din *Les origines de la France contemporaine* de H. Taine¹), apoi “principalele legislații civile” și, în cele din urmă, “principalele legislații religioase”.

Cunoștințele lui Paulescu sînt nu o dată surprinzătoare, iar analizele sale, cel mai adesea, pertinente. Totul culminează cu examinarea *moralei creștine* (firește, din perspectiva propusă), pe care o găsește a fi singura cu adevărat lucidă și eficientă, mai ales în privința “celor două patimi sociale, de *proprietate și de dominație*”, care au adus lumii cele mai mari ravagii. Iubirea, pe care o aflase, prin cercetare empirică, drept “legea supremă a naturii vii”, se regăsește la temelia învățaturii lui Iisus Hristos. Iubirea este legea Creației, pentru că Însuși Creatorul este Iubire (*I Ioan 4, 8 și urm.*). Esența morală a creștinismului este formulată astfel: “... Dumnezeu vrea ca recunoștința pe care I-o datorăm s-o manifestăm față de semenii noștri, adică *să iubim pe orice om ca și cînd ar fi Dumnezeu!*” (afirmație întemeiată pe *Matei 25, 31-40*). Întrucît nu poate fi decît *divină*, această morală este și singura cu adevărat... *științifică*. Dacă Dumnezeu este cauză primă și scop ultim a tot ce există, atunci adevărata știință nu poate duce decît la descifrarea în natură a semnelor voinței și rațiunii divine, la înțînirea cu Dumnezeu cel Viu, cu Iisus Hristos, *Logos-ul* întrupat. “Știința vieții m-a determinat să afirm, într-o lecție anterioară: «Cred în Dumnezeu». Aceeași știință mă determină astăzi să adaug: «Și în Iisus Hristos»”...

Mesajul esențial al vieții și operei lui N. C. Paulescu stă în această reliefare a *unității dintre natural și supranatural*, cu toate consecințele ei

sublimitatea rolului ce le va reveni și că vor ține la *onoarea de a-și înnobila meseria, ridicînd-o la rangul de sacerdoțiu*”.

¹ Din păcate, această operă monumentală a lui Hippolyte Adolphe Taine (1828-1893), cunoscut la noi mai mult ca filosof al artei sau critic și istoric literar, n-a fost tradusă nici pînă astăzi în limba română. Ea reprezintă poate cea mai zguduitoare frescă a ororilor Revoluției franceze (1789-1799), cărora li se pot afla numeroase similitudini în revoluțiile comuniste de mai tîrziu. Cf. acum și Renaud Escande (ed.), *Le Livre Noir de la Révolution Française*, Les Éditions du Cerf, Paris, 2008. N. C. Paulescu vedea în Revoluția franceză “dezlănțuirea celor mai teribile patimi omenești” și “un document biologic de cea mai mare importanță”. Cf. și Nicolae C. Paulescu, *Spitalul, Coranul, Talmudul, Cahalul, Francmasoneria*, București, 1913 (capitolul *Francmasoneria* a fost editat separat, în 1996, la Editura Majadahonda din București, într-o ediție îngrijită de istoricul Gh. Buzatu, iar întreaga lucrare a fost primitiv reeditată în 2001, la Editura AntetXXPress).

teoretice și practice. Poate că nici un savant român n-a mai vorbit atât de avântat ca el despre “unirea desăvârșită ce trebuie să existe între religie și știință”¹.

Prezentându-l în câteva pagini din volumul *Ortodoxie și etnocrație* (1937)², Nichifor Crainic observa că pentru Nicolae Paulescu “naturalul și supranaturalul nu se exclud, ci se completează; Hristos n-a venit să strice natura, ci s-o desăvârșească. Căci natura e creația lui Dumnezeu, iar creștinismul e revelația aceluiași Dumnezeu”.

Știința lui *Scio Deum esse* de aici începe.

Răzvan CODRESCU

¹ A se vedea și excursul paulescian intitulat “Idea de Dumnezeu în știință” (mică antologie *pro domo* a “teismului științific” european de până la începutul secolului XX), în *Noțiunile de “suflet” și “Dumnezeu” în fiziologie*, ed. 1999, pp. 119-129.

² Cf. ediția îngrijită de Constantin Schifirneț, Editura Albatros, București, 1997, pp. 128-129 (“Nicolae Paulescu, fondatorul naționalismului creștin”).

Răzvan Codrescu

Răzvan Codrescu

Tablou bio-bibliografic

Nume: Vasile

Prenume: Adolf Marian

Pseudonim literar: Răzvan Codrescu

Data nașterii: 07.05.1959

Locul nașterii: București

Naționalitatea: română

Religia: creștin-ortodoxă

Studii: Universitatea București, Facultatea de Litere (licență: 1983)

Activitatea profesională: profesor (1983-1999), publicist și editor (din 1991 până în prezent)

Funcții actuale: director literar al Editurii Christiana (București), redactor-șef al revistei *Puncte cardinale* (Sibiu), redactor-șef al magazinului ilustrat *Lumea credinței* (București), vice-președinte al Asociației Ziariștilor și Editorilor Creștini (A.Z.E.C.)

Volume originale (selectiv): *Spiritul dreptei. Între tradiție și actualitate* (Editura Anastasia, București, 1997); *De la Eminescu la Petre Țuțea. Pentru un model paideic al dreptei românești* (Editura Anastasia, 2000); *În căutarea Legiunii pierdute* (Editura Vreamea, București, 2001); *Răsăritenele iubiri. Fals tratat de dezlumire* (poezii; Editura Christiana, București, 2002); *Recurs la Ortodoxie* (Editura Christiana, 2002); *Teologia sexelor și Taina Nunții. O introducere ortodoxă în antropologia conjugală* (Editura Christiana, 2002); *Cartea îndreptărilor. O perspectivă creștină asupra politicului* (Editura Christiana, 2004); *Gâlceava dracului cu lumea. Mic tratat de demonologie aplicată* (Editura Nemira, București, 2005); *Rug aprins. O sută de sonete și false sonete* (Editura Christiana, 2008); *Ghid pascal* (Editura Christiana, 2009); *În jurul lui Eminescu* (Editura Christiana, 2009)

Traduceri (selectiv): Sf. Ioan al Crucii, *Integrala operei poetice*, ediție îngrijită, prefață și note de Anca Crivăț, versiuni românești de Anca Crivăț și Răzvan Codrescu (Editura Christiana, 2003); Dante Alighieri, *Divina Comedie. Infernul*, text bilingv, cu versiune românească, note, comentarii, postfață și repere bibliografice de Răzvan Codrescu (Editura Christiana, 2006)